

*I. М. Польова,
к. е. н., доцент кафедри фінансово-економічної безпеки та банківського бізнесу,
Львівська комерційна академія*

НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ НАДІЙНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ

*I. M. Polova,
PhD, associated professor of Financial and Economic Security and Banking Business
Department,
Lviv Academy of Commerce*

MODERN APPROACHES TO UKRAINIAN BANKS RELIABILITY ASSESSMENT

У статті здійснено оцінку надійності п'яти українських банків-лідерів на фінансовому ринку за методикою В. Кромонава. Аналіз основних коефіцієнтів, що визначають надійність банків, засвідчив негативні тенденції в банківській системі та зниження у 2014р. рівня надійності найбільш стабільних банків країни, що актуалізує питання перегляду підходів до оцінки та врахування додаткових критеріїв. Запропоновано використовувати в інтегральному індексі надійності додатковий коефіцієнт «соціальної відповідальності банку», який дозволить оцінити довгострокову надійність банку оскільки включає м'які фактори: взаємодія з зацікавленими сторонами, екологічність, управління, турбота про персонал тощо. Застосування м'яких критеріїв потребує експертної участі й чіткого визначення вагомості кожного з факторів, проте врахування значимості соціальної відповідальності банківської установи в сучасних умовах гарантуватиме довгострокову надійність в конкурентному середовищі.

Reliability assessment of the five Ukrainian banks - financial market leaders is done in the article using the V.Kromonov technique. Analysis of the main factors that determine the reliability of banks showed negative trends in the Ukrainian banking system and the reliability index of the most stable banks in the country decrease in 2014. This actualizes necessity of reviewing assessment approaches and additional criteria consideration. It is proposed to use in the integral reliability index additional factor - "bank social responsibility", which allows evaluating long-term reliability of a bank and includes soft factors such as interaction with stakeholders, environmental management, staff care, etc. Soft criteria using requires experts' participation and clear definition of each factor weight, herewith banking institutions social responsibility importance consideration in modern conditions guarantee high level of long-term reliability in the competitive environment.

Ключові слова: *методи оцінки надійності, фінансові показники, коефіцієнт соціальної відповідальності банку.*

Keywords: *methods of reliability assessment, financial indicators, indicator "social responsibility of bank".*

Постановка проблеми. Діяльність комерційних банків прямо пов'язана із загальним станом національної економіки і здійснюється в умовах коливань рівня пропозиції та попиту на банківські послуги, конкуренції, наявності різноманітних ризиків. У зв'язку з цим, будь-які рекомендації щодо управлінських рішень у банківській сфері повинні базуватися на результатах узагальненої оцінки й всебічного аналізу діяльності комерційного банку. Наявність значної кількості рейтингів та підходів до оцінки ускладнює

можливості вибору відповідного, оскільки більшість з них вимагає збору, систематизації й аналізу значного масиву даних для проведення розрахунків.

Аналіз останніх досліджень. Проблематиці надійності та фінансової стійкості банків та їх оцінки присвячено праці низки провідних зарубіжних і вітчизняних учених. Серед зарубіжних фахівців можна виділити таких авторів, як В. Блашке, К. Боріо, Ф. Валенсія, М. Т. Джонс, К. Девіс, Г. Камінські, Х. Ф. Мінські, Ф.С. Мишкін, С. Муньоз, Дж. Л. Філлаат, М. Чіхак, Е. Ельвес та інших. Серед українських науковців, праці яких присвячені проблемі забезпечення стабільного розвитку банківської системи, є: А.М. Герасимович, М.І. Діба, Ж.М. Довгань, А.О. Єпіфанов, В.М. Кочетков, О.І. Кіреєв, Ю.М. Коваленко, О.В. Крухмаль, О.В. Лунякова, В.І. Міщенко, А.М. Мороз, О.І. Петрик, Л.О. Примостка, М.І. Савлук, А.В. Сомік та інших.

Не зважаючи на значну кількість праць та ґрунтовних досліджень, оцінка надійності банків є складним процесом, який потребує тривалої роботи та експертних знань, систематизації визначників та факторів надійності й стійкості банку, вибору інструментарію. Саме тому питання комплексної оцінки фінансової стійкості та надійності банку є особливо важливим та вимагає подальших досліджень, що й визначає актуальність даної роботи в умовах активного прояву нових факторів, які чинять істотний вплив на надійність функціонування усієї банківської системи.

Метою дослідження є здійснення оцінки надійності українських банків, а також удосконалення методичних підходів до оцінки надійності на комплексних засадах з урахуванням впливу внутрішніх та зовнішніх факторів.

Виклад основного матеріалу. Існування значної кількості підходів до оцінки надійності банків актуалізує питання вибору критеріальних ознак та інструментарію, за яким вона проводиться. За ступенем прозорості моделі оцінки фінансової стійкості й надійності поділяються на закриті й відкриті. Характерною ознакою відкритих моделей є надання можливості користувачу на підставі наведених даних самостійно визначити остаточний результат. Однією з найбільш відомих та популярних серед банківських аналітиків країн є методика рейтингової оцінки, розроблена групою економістів під керівництвом В. Кромонава.

Розрахунок рейтингової оцінки за методикою Кромонава включає в себе три етапи. На першому етапі проводиться визначення абсолютних параметрів на основі балансу, на другому – обчислення шести параметричних коефіцієнтів, на останньому – розрахунок поточного індексу надійності [1, с. 58].

До шести критеріїв надійності, які використовуються для розрахунку, відносять наступні коефіцієнти:

1) Генеральний коефіцієнт надійності (k_1) - відношення капіталу банку до працюючих активів. Показує міру забезпеченості ризикованих вкладень банку його власним капіталом, за рахунок якого будуть погашатися можливі збитки у випадку неповернення того чи іншого працюючого активу. Цей коефіцієнт представляє особливий інтерес для кредиторів і вкладників банку, оскільки вказує на можливість банку забезпечити компенсацію вкладень шляхом використання власних ресурсів.

До показника власного капіталу банку включають сумарний розмір усіх фондів, нерозподілений прибуток, резерви під можливі втрати за позичками, резерви під забезпечення цінних паперів за мінусом витрат майбутніх періодів, витрат інших дебіторів, акцій, викуплених в засновників. До працюючих або робочих активів включають: сумарний обсяг позичкової заборгованості, у т. ч. прострочені кредити і відсотки по них, вкладення в цінні папери, засоби на кореспондентських рахунках у банках, засоби для участі в господарській діяльності інших організацій, лізингові операції, розрахунки за факторинговими операціями.

2) Коефіцієнт миттєвої ліквідності (k_2) - відношення ліквідних активів банку до його зобов'язань «до запитання», який показує, чи використовує банк гроші клієнтів як власні кредитні ресурси і якою мірою клієнти можуть претендувати на одержання відсотків по залишках на поточних рахунках, а також якою мірою їхні платіжні доручення забезпечені можливістю банку швидко здійснювати платежі. Цей коефіцієнт представляє найбільший інтерес для клієнтів, які знаходяться в банку на розрахунковому і касовому обслуговуванні.

Ліквідні активи банку включають гривневі та валютні засоби на кореспондентських рахунках банку, готівку в касі й у дорозі (гривні та валюта), операції з валютою на біржі, резерви в НБУ, вкладення в державні цінні папери, в той час як зобов'язання «до запитання» містять суму залишків на поточних рахунках клієнтів, інші пасиви, зобов'язання перед емітентами, цінні папери яких поширює банк, внески громадян на термін до одного місяця, засоби в розрахунках, несквітовані суми за виписками НБУ.

3) Крос-коефіцієнт (k_3) - відношення всіх зобов'язань банку до працюючих активів, показує забезпеченість зобов'язань банку наявними робочими активами.

Сумарні зобов'язання банку включають зобов'язання «до запитання», депозити, внески громадян і депозити на термін більш одного місяця, отримані міжбанківські кредити.

4) Генеральний коефіцієнт ліквідності (k_4) - відношення ліквідних активів і захищеного капіталу до сумарних зобов'язань банку, який показує забезпеченість засобів ліквідними активами, нерухомістю і цінностями клієнтів. Іншими словами, цей коефіцієнт характеризує здатність банку задовольнити вимоги кредиторів у мінімальний термін при неповерненні виданих позичок.

Захищений капітал містить основні засоби банку (за винятком нематеріальних активів), активні залишки групи рахунків капітальних вкладень, дорогоцінні метали.

5) Коефіцієнт захищеності капіталу (k_5) - відношення захищеного капіталу до усього власного капіталу, який показує, наскільки банк враховує інфляційні процеси і яку частку своїх активів розміщує в нерухомість, цінності й устаткування. Цей коефіцієнт можна використовувати також як непрямий показник оцінки забезпеченості банку (банки, розраховані на короткочасний термін діяльності, зазвичай не вкладають кошти в розвиток).

6) Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку (k_6) - відношення власних ресурсів банку до грошей, які внесли засновники. Поряд з ефективністю роботи банку він характеризує його незалежність від окремих засновників [2, с. 30].

Кожен з коефіцієнтів розраховується за окремою формулою, а для складання загальної формули надійності:

$$N = 45 \times k_1 + 20 \times k_2 + 10 \times k_3 / 3 + 15 \times k_4 + 5 \times k_5 + 5 \times k_6 / 3 \quad (1)$$

вводиться поняття «ідеального банку», який задовольняє основним критеріям надійності і має такі коефіцієнти: $k_1=1$; $k_2=1$; $k_3=3$; $k_4=1$; $k_5=1$; $k_6=3$.

Для того, щоб привести всі коефіцієнти до сумірних значень, коефіцієнти k_3 і k_6 поділяють на 3, інші – на 1. Потім розраховують питому вагу кожного з уже приведених до сумірного значення коефіцієнтів. Зокрема, найбільший інтерес для вкладників має коефіцієнт k_1 , його питома вага – 45, наступні за значущістю коефіцієнти несуть меншу питому вагу.

Загальна формула надійності враховує особливості структури пасивів і активів комерційного банку, тому результати аналізу надійності комерційних банків є підставою для оптимізації структури пасивів і активів. Високі показники надійності свідчать про оптимальну структуру пасивів і активів, низькі - про необхідність оптимізації.

Оціночна шкала підсумкової рейтингової оцінки надійності така:

- 90-100 - рейтинг 1 - сильний;
- 70-89 - рейтинг 2 - задовільний;
- 50-69 - рейтинг 3 - посередній;
- 30-49 - рейтинг 4 - граничний;

- менш 30 - рейтинг 5 - незадовільний.

Для оцінки надійності низки українських банків було зібрано показники їх діяльності за 2010-2014рр. з фінансової звітності банку та сформовано матрицю показників для п'яти банків – ПАТ «UniCredit Bank», ПАТ «Приватбанк», ПАТ «Креді Агріколь Банк», ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «Укрексімбанк» (табл. 1), які займають високі позиції надійності в різноманітних рейтингах, тому добре підходять для здійснення порівняльного аналізу.

Первинна матриця показників, сформована за даними фінансової звітності банку (балансу), використовується для отримання абсолютних показників й розрахунку коефіцієнтів для кожного з банків.

Основні абсолютні показники, які використовуються шляхом групування даних балансу, вибраних для аналізу, включають – власний капітал, робочі активи, ліквідні активи, зобов'язання до запитання, сумарні зобов'язання, захищений капітал, статутний капітал.

Кожен з аналізованих банків характеризується різним спрямуванням діяльності та часткою на ринку, проте всі вказані банківські установи належать до першої групи банків за рівнем капіталу – великі банки. Три банки відносяться до установ з іноземним капіталом («UniCredit Bank», «Райффайзен Банк Аваль», «Креді Агріколь Банк»), один є державним експортно-імпортним банком України - ПАТ «Укрексімбанк». ПАТ «Приватбанк» вважається одним з найбільших банків України за рівнем залученості клієнтів та географічного покриття, рівнем капіталу та активів. З огляду на це, порівняння надійності саме цих банків є актуальним та цікавим.

Таблиця 1.

Динаміка абсолютних показників діяльності банків для рейтингового оцінювання за методикою В.Кромонова

Показники	ПАТ "UniCredit Bank" (в тис. грн.)				
	2010	2011	2012	2013	2014
Власний капітал (К)	6509906	6877883	10378249	9259962	6140094
Робочі активи (АР)	32551018	32037441	32154516	32506550	36940907
Ліквідні активи (ЛА)	5654169	4466948	7483925	6185989	5101561
Статутний капітал (СК)	1396649	1396649	1941164	1940375	2954671
Зобов'язання до запитання (ЗЗ)	32691931	31196111	33320365	33281215	40081610
Сумарні зобов'язання (СЗ)	34897775	33480869	34757336	34387117	41938353
Захищений капітал (ЗК)	3179875	3251324	3513154	3599221	3722727
	ПАТ «Приватбанк» (в млн. грн.)				
Власний капітал (К)	8700	16592	21263	22539	24497
Робочі активи (АР)	97469	107533	137140	148558	174052
Ліквідні активи (ЛА)	20308	21799	28337	34406	27768
Статутний капітал (СК)	8860	13545	14897	16352	18101
Зобов'язання до запитання (ЗЗ)	95308	107766	124312	149462	180628
Сумарні зобов'язання (СЗ)	110441	127113	128065	154303	188316
Захищений капітал (ЗК)	1801	2018	2566	2813	3003
	ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» (в тис. грн.)				
Власний капітал (К)	7332228	7925018	8220803	9118474	4412863
Робочі активи (АР)	42205067	41446909	36287803	35620938	33786590
Ліквідні активи (ЛА)	9655685	7615450	10303780	6340854	6678918
Статутний капітал (СК)	3083650	3083241	3083449	3002775	3002775
Зобов'язання до запитання (ЗЗ)	45535592	41956267	38488834	33196552	35207815
Сумарні зобов'язання (СЗ)	48431386	44814824	41587125	36248029	40527690
Захищений капітал (ЗК)	2689942	2512178	2344459	2278918	2059068
	ПАТ «Укрексімбанк» (в тис. грн.)				
Власний капітал (К)	17071096	17241378	17379817	17609900	11576368
Робочі активи (АР)	55588390	56065203	59239918	75872578	94354020
Ліквідні активи (ЛА)	12021960	11904677	20869707	10067682	18758065

Статутний капітал (СК)	17106742	17126718	17160050	16514051	16689042
Зобов'язання до запитання (ЗЗ)	51136226	53980264	66458195	72359677	105565201
Сумарні зобов'язання (СЗ)	54782168	57267813	69824886	75662757	111954365
Захищений капітал (ЗК)	2204473	2232261	2277188	2272132	2247840
ПАТ «Креді Агріколь банк» (в тис. грн.)					
Власний капітал (К)	766620	862037	1670613	1828921	1641071
Робочі активи (АР)	4096214	5269403	9663149	11599368	17657796
Ліквідні активи (ЛА)	1057903	1256871	3112473	2073964	5946523
Статутний капітал (СК)	1059672	1059672	1059672	1232601	1232601
Зобов'язання до запитання (ЗЗ)	4239851	5666821	10973065	11773630	18620439
Сумарні зобов'язання (СЗ)	4545948	5993326	11569383	12353397	19640134
Захищений капітал (ЗК)	389434	366501	398234	398702	409462

Джерело: розраховано на основі [3-7]

Аналіз абсолютних показників вказаних банків показує нестійку тенденцію з характерним спадом по більшості показників у 2014р. Це результат загальної нестабільності фінансової системи України з огляду на військову загрозу та зумовлені нею коливання усіх економічних показників.

Для розрахунку комплексного рейтингу надійності здійснено визначення коефіцієнтів для кожного з банків. Для ПАТ «UniCredit Bank» коефіцієнти систематизовано в табл. 2.

Таблиця 2.
Динаміка параметричних коефіцієнтів для ПАТ «UniCredit Bank» за 2010-2014рр.

Назва коефіцієнту	2010	2011	2012	2013	2014
Генеральний коефіцієнт надійності	0,20	0,21	0,32	0,28	0,17
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	0,17	0,14	0,22	0,19	0,13
Крос-коефіцієнт	1,07	1,05	1,08	1,06	1,14
Генеральний коефіцієнт ліквідності	0,25	0,23	0,32	0,28	0,21
Коефіцієнт захищеності капіталу	0,49	0,47	0,34	0,39	0,61
Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	4,66	4,92	5,35	4,77	2,08
Інтегральний індекс надійності	31,59	31,68	39,75	35,82	24,15

Згідно з даними таблиці можна зробити висновок про істотне зниження інтегрального індексу надійності банку – майже на 0,12 пунктів за 1 рік. Найбільше скорочення спостерігається за коефіцієнтом k_6 – фондової капіталізації прибутку, що свідчить про збільшення розриву між власним та статутним капіталом. Власний капітал банку в 2014рр. скоротився на 66% порівняно з 2013р. та 60% порівняно з 2012р.

Зменшення генерального коефіцієнту надійності, який показує рівень забезпеченості ризикових вкладень його власним капіталом, на 0,11 пунктів свідчить про те, що власного капіталу банку не достатньо для погашення можливих збитків у випадку неповернення того чи іншого працюючого активу. В той же час, зростання коефіцієнта захищеності капіталу вказує на правильну політику банку щодо розміщення активів у нерухомості, цінностях, устаткуванні для зменшення загрози інфляції, про що свідчить зростання основних засобів банку на 123506 тис. грн. у 2014р.

Аналіз аналогічних коефіцієнтів для ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» за відповідний період теж вказує на спад інтегрального індексу надійності (табл. 3), причому найбільш скоротився генеральний коефіцієнт надійності – в 2 рази.

Таблиця 3.
Динаміка параметричних коефіцієнтів для ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» за 2010-2014рр.

Назва коефіцієнту	2010	2011	2012	2013	2014
Генеральний коефіцієнт надійності	0,17	0,19	0,23	0,26	0,13
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	0,21	0,18	0,27	0,19	0,19
Крос-коефіцієнт	1,15	1,08	1,15	1,02	1,20
Генеральний коефіцієнт ліквідності	0,25	0,23	0,30	0,24	0,22
Коефіцієнт захищеності капіталу	0,37	0,32	0,29	0,25	0,47
Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	2,38	2,57	2,67	3,04	1,47
Інтегральний індекс надійності	26,30	25,95	30,69	29,62	22,18

Позитивною є тенденція щодо зростання коефіцієнту захищеності капіталу – на 0,22 пункти та крос-коефіцієнту на 0,08 пунктів, що свідчить про забезпеченість зобов'язань банку працюючими активами. Показово, що коефіцієнт захищеності банку є найвищим за останні 5 років, що підтверджує правильність політики банку на фінансовому ринку в умовах нестабільності.

Цікавим є аналіз параметричних коефіцієнтів ПАТ «Приватбанк», оскільки цей банк є одним з найбільших в Україні за обсягом капіталу, залучених депозитів фізичних та юридичних осіб, наданих кредитів, а також рівня покриття, тому нестабільності з таким масштабним банком могли б ще більш стимулювати коливання усієї банківської системи країни.

Порівняно з попередніми банками майже не змінився генеральний коефіцієнт надійності Приватбанку (табл. 4), а також лише незначно скоротився інтегральний індекс надійності, що свідчить про стійкий стан банку на вітчизняному ринку фінансового посередництва.

Таблиця 4.

Динаміка параметричних коефіцієнтів для ПАТ «Приватбанк» за 2010-2014рр.

Назва коефіцієнту	2010	2011	2012	2013	2014
Генеральний коефіцієнт надійності	0,09	0,15	0,16	0,15	0,14
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	0,21	0,20	0,23	0,23	0,15
Крос-коефіцієнт	1,13	1,18	0,93	1,04	1,08
Генеральний коефіцієнт ліквідності	0,20	0,19	0,24	0,24	0,16
Коефіцієнт захищеності капіталу	0,21	0,12	0,12	0,12	0,12
Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	0,98	1,22	1,43	1,38	1,35
Інтегральний індекс надійності	18,06	20,80	21,73	21,89	18,79

У банку знизились коефіцієнти миттєвої ліквідності та генеральний коефіцієнт ліквідності, що є негативним для клієнтів, що перебувають в банку на розрахунковому й касовому обслуговуванні, оскільки свідчить про зниження платіжних можливостей банку та швидкості повернення коштів. За 2013-2014рр. ліквідні активи банку скоротились на 20% з 34406 тис грн. до 27768 тис. грн., при чому зобов'язання до запитання зросли на 20%. Це є доказом активної роздрібною політики банку, проте для гарантування довгострокової ефективності діяльності, банку слід переглянути свою стратегічну політику.

Параметричні коефіцієнти ПАТ «Креді Агріколь Банку» наведені в табл. 5.

Таблиця 5.

Динаміка параметричних коефіцієнтів для ПАТ «Креді Агріколь Банк» за 2010-2014рр.

Назва коефіцієнту	2010	2011	2012	2013	2014
Генеральний коефіцієнт надійності	0,19	0,16	0,17	0,16	0,09
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	0,25	0,22	0,28	0,18	0,32
Крос-коефіцієнт	1,11	1,14	1,20	1,07	1,11
Генеральний коефіцієнт ліквідності	0,32	0,27	0,30	0,20	0,32
Коефіцієнт захищеності капіталу	0,51	0,43	0,24	0,22	0,25
Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	0,72	0,81	1,58	1,48	1,33
Інтегральний індекс надійності	25,87	23,40	26,34	21,23	23,04

Особливістю банку є те, що в 2014р. він єдиний з аналізованої групи покращив свій інтегральний індекс надійності. Це сталося, насамперед, завдяки зростанню коефіцієнту миттєвої ліквідності та генерального коефіцієнта ліквідності, а також коефіцієнта захищеності капіталу, що вказує на те, що менеджмент банку образ стратегію збереження позицій на ринку завдяки проведенню виваженої політики управління ресурсами, адже за аналізований період робочі активи банку зросли в 1,5 рази.

Аналіз параметричних коефіцієнтів ПАТ «Укресімбанк» (табл. 6) дозволяє зробити наступні висновки: відбулось скорочення власного капіталу банку на 35% при зростанні робочих активів у 1,2 рази, внаслідок чого генеральний коефіцієнт надійності зменшився майже у 2 рази. Коефіцієнт миттєвої ліквідності та генеральний коефіцієнт ліквідності незначно зросли, проте їх низький рівень свідчить про нестачу високоліквідних активів, оборотних коштів зокрема, які б спрямовувались на активізацію діяльності банку. Позитивним є зростання рівня захищеності капіталу банку.

Таблиця 6.

Динаміка параметричних коефіцієнтів для ПАТ «Укресімбанк» за 2010-2014рр.

Назва коефіцієнту	2010	2011	2012	2013	2014
Генеральний коефіцієнт надійності	0,31	0,31	0,29	0,23	0,12
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	0,24	0,22	0,31	0,14	0,18
Крос-коефіцієнт	0,99	1,02	1,18	1,00	1,19
Генеральний коефіцієнт ліквідності	0,26	0,25	0,33	0,16	0,19

Коефіцієнт захищеності капіталу	0,13	0,13	0,13	0,13	0,19
Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	1,00	1,01	1,01	1,07	0,69
Інтегральний індекс надійності	28,34	28,02	31,06	21,78	18,20

Таким чином, якщо підсумувати зведені інтегральні індекси надійності банків у табл. 7, побачимо, що усі аналізовані банки відповідно до оціночної шкали отримують у 2014р. рейтинг 5 – незадовільний.

Таблиця 7.
Зведені інтегральні індекси надійності банків України за 2010-2014рр.

Назва банку/ Роки	2010	2011	2012	2013	2014
UniCredit Bank	31,59	31,68	39,75	35,82	24,15
Райффайзен Банк Аваль	26,30	25,95	30,69	29,62	22,18
Укрексімбанк	28,34	28,02	31,06	21,78	18,20
Приватбанк	18,06	20,80	21,73	21,89	18,79
Креді Агріколь Банк	25,87	23,40	26,34	21,23	23,04

Це і не дивно, з огляду на те, що коливання у банківській системі України у 2014р. були чи не найбільшими за період незалежності. Позитивним є те, що в 2012-2013рр. «Райффайзен Банк Аваль» та «Укрексімбанк» мали рейтинг 4 – граничний, а «UniCredit Bank» перманентно за аналізований період має такий рейтинг. Це дозволяє оптимістично стверджувати про те, що банки успішно справляються з економічними загрозами та не лише повернуться до попереднього рівня надійності, а й стануть ще більш стійкими та стабільними, особливо на фоні очищення всієї банківської системи від слабких низько конкурентних гравців.

Більш наочно динаміку інтегрального індексу надійності можна простежити на рис. 1.

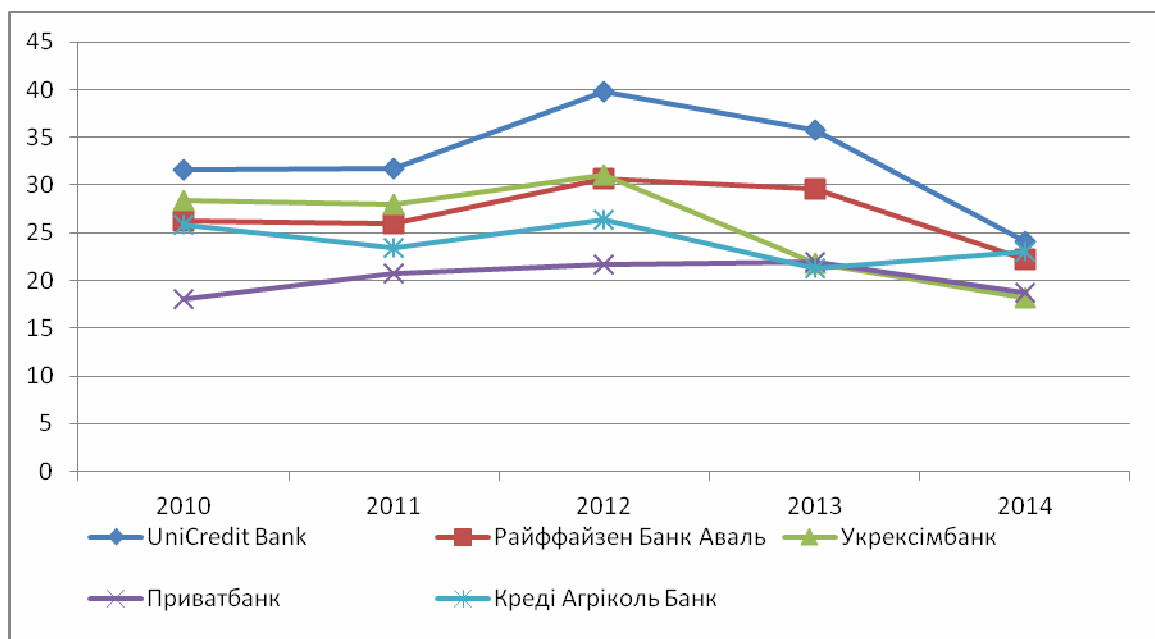

Рис. 1. Динаміка інтегрального індексу надійності банків України за 2010-2014рр.

Отримані рейтингові показники надійності банків не дуже високі, щоб забезпечити банківській системі міцні ринкові позиції в короткотерміновій перспективі, проте аналізовані банки характеризуються високою конкурентоздатністю серед інших банківських установ, які працюють на вітчизняному ринку.

Збільшення існуючого сукупного рейтингу надійності можливе за рахунок впровадження раціональних стратегій управління активами й пасивами банку, нарощення власного капіталу, ефективного перерозподілу працюючих активів та зобов'язань. Маркетингова стратегія, зокрема її комунікаційна складова, підвищуватиме рівень довіри з боку фізичних та юридичних осіб, що сприятиме зростанню загального рейтингу банків. В сучасних умовах в рамках маркетингової стратегії реалізують елементи політики соціальної корпоративної відповідальності, яка, в перспективі повинна стати першопочатковою – саме з врахуванням положень соціальної відповідальності повинні реалізовуватись основні стратегічні плани розвитку банку.

Вважаємо, що така поширена рейтингова оцінка за методикою В.Кромонова не є цілком об'єктивною, оскільки не враховує такі важливі аспекти в діяльності банків як рентабельність, якість активів, стабільність ресурсної бази, а значить для оцінки довгострокової надійності та фінансової стійкості банків слід

використовувати більш комплексні інструменти, що враховуватимуть не лише фінансові показники, а й нефінансові оцінки.

До широкого масиву чинників, що використовуються для аналізу надійності банківських установ, слід додати такі м'які чинники як корпоративне управління, система управління персоналом, ризиками, система безпеки банку, ринкова позиція, взаємодія з зовнішніми структурами, опускаються. Їх оцінка вимагає експертної участі, аналітичних навиків та управління широкою базою даних, в той же час, застосування таких нефінансових індикаторів дозволяє більш комплексно оцінити надійність банку і не лише зробити реалістичні висновки, а й розробити довгострокові прогнози надійності.

Серед нефінансових м'яких індикаторів на особливу увагу заслуговують показники соціальної відповідальності банку, а саме: надання повного спектру якісних соціально-обґрунтованих банківських послуг та продуктів, соціально-відповідальне інвестування, мікрокредитування, розвиток соціального підприємництва, реалізація соціокультурних та екологічних проєктів, соціальне партнерство, філантропія, корпоративна етика та етичні кодекси, розвиток персоналу, соціально відповідальний маркетинг, соціальна звітність та інші.

Ці чинники потрібно врахувати при модернізації методики В.Кромонова шляхом додавання до інтегрального індексу надійності додаткового коефіцієнту - «соціальна відповідальність банку», який дозволить оцінити довгострокову надійність банку та базуватиметься на оцінці сукупності м'яких факторів: взаємодії з зацікавленими сторонами, екологічності, управління, турботи про персонал тощо. Внесення м'яких індикаторів потребує експертної участі та чіткого визначення вагомості кожного з факторів.

Модифікована формула надійності, на нашу думку, повинна виглядати наступним чином:

$$N = 40 \times k_1 + 20 \times k_2 + 10 \times k_3 / 3 + 15 \times k_4 + 5 \times k_5 + 5 \times k_6 / 3 + 5 \times k_7 \quad (2)$$

Поняття «ідеального банку», який задовольняє основним критеріям надійності, при цьому матиме такі коефіцієнти: $k_1=1$; $k_2=1$; $k_3=3$; $k_4=1$; $k_5=1$; $k_6=3$; $k_7=1$.

Для того, щоб привести всі коефіцієнти до сумірних значень, коефіцієнти k_3 і k_6 поділяють на 3, інші – на 1. Питома вага коефіцієнту k_1 буде-знижена до 40%, порівняно з класичною формулою (1), в той час як вага коефіцієнту k_7 становитиме 5%.

В сучасних умовах, коли в Україні лише низка провідних великих банків, зазвичай з іноземним капіталом, усвідомлюють значимість врахування соціальної відповідальності банківської установи, формують звіти з соціальної відповідальності, визначають пріоритети корпоративної соціальної відповідальності, врахування критерію k_7 дозволить ідентифікувати ті банки, які в довгостроковій перспективі вирізнятимуться високим рівнем надійності в конкурентному середовищі.

Висновки. Проведення оцінки фінансової стійкості та надійності банків надзвичайно важливий крок в процесі управління банківськими установами. Загальнодержавні рейтинги, рейтинги, що складаються іноземними агентствами для окремих банків, оціночні підходи на основі визначених груп коефіцієнтів, є не менш популярними як і інші форми оцінок, такі як методи оцінювання надійності банків, засновані на різних алгоритмах дискримінантного аналізу, опціонні та структурні моделі оцінки надійності банків, оцінювання надійності банку за допомогою нейтронної мережевої моделі кластеризації — картами Кохонена – все це дозволяє визначати сучасне становище банків на ринку фінансових послуг, формувати перспективну політику, впливати на зростання конкурентоспроможності банківських установ на внутрішньому ринку.

Розвиток і функціонування банківської сфери сьогодні відбувається в постійно змінюваній загальноекономічній та соціально політичній ситуації, що впливає на надійність та ефективність виконання банківськими установами своїх функцій. Подальший розвиток системи українських банків вимагає від керівництва комерційних банків переходу від інтуїтивного, стихійного управління до виваженого, обґрунтованого та професійного, що спирається на певну аналітичну базу. У зв'язку з цим перед спеціалістами комерційних банків, їх діловими партнерами, державними наглядовими органами постає питання про раціональне застосування сукупності методик визначення поточного й майбутнього стану банку, його потенційних можливостей, слабких сторін тощо. Саме тому комплексна оцінка фінансового стану банку є найбільш актуальною, а вибір найбільш ефективних методик оцінки фінансового стану - важливим інструментом в роботі банків.

Вітчизняним аналітикам слід звернути увагу на практику зарубіжних інституцій і включити до рейтингів та індексів оцінки надійності банків критерії соціальної відповідальності, які в сучасних умовах відіграють все вагомішу роль, оскільки засвідчують прийняття суспільством, що в критичних умовах гарантуватиме вищий рівень прихильності до відповідних банківських установ й надаватиме впевненість у подоланні ними кризових явищ. Іміджева, репутаційна складова, комунікаційна політика – які є складовими не лише PR, а й соціальної відповідальності, виступають гарантами клієнтоорієнтованості та формування довіри з боку середовища функціонування банків, що є істотною конкурентною перевагою в сучасних умовах.

Література.

1. Гумен І. Складові банківських рейтингів: науково-практичний аспект / І. Гумен // Вісник НБУ. - 2012. - №1. - с. 57-60.
2. Долінський Л., Ковальчук О. Побудова інтегрального кредитного рейтингу банківської системи України / Л.Долінський, О.Ковальчук // Вісник Національного банку України. – 2012. - №6. – с.28-32.
3. Офіційний сайт ПАТ «UniCredit Bank». [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.unicredit.ua>.
4. Офіційний сайт ПАТ «Приватбанк» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://privatbank.ua>.
5. Офіційний сайт ПАТ Райффайзен Банк Аваль» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.aval.ua>.
6. Офіційний сайт ПАТ «Укрексімбанк» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.eximb.com>.
7. Офіційний сайт ПАТ «Креді Агріколь Банк». [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://credit-agricole.ua/>

References.

1. Gumen, I. (2012), "Components of bank ratings: scientific and practical aspects, Visnyk NBU, vol.1, pp. 57-60.
2. Dolinskyj L., Kovalchuk O., (2012) "Building integrated credit rating of the banking system Ukraine", Visnyk Nacionalnogo banku Ukainy, vol. 6, pp. 28-32.
3. The official site of "UniCredit Bank" (2015), "Reports", available at: <https://www.unicredit.ua>, (Accessed 01 December 2015).
4. The official site of "Pryvatbank" (2015), "Reports", available at: <https://privatbank.ua>, (Accessed 03 December 2015).
5. The official site of "Rajffajzen Bank Aval" (2015), "Reports", available at: <https://www.aval.ua>, (Accessed 02 December 2015).
6. Official site of "Ukreksimbank" (2015), "Reports", available at: <https://www.eximb.com>, (Accessed 04 December 2015).
7. Official site of "Kredi Agrikol` Bank" (2015), "Reports", available at: <https://credit-agricole.ua/>, (Accessed 05 December 2015).

Стаття надійшла до редакції 15.12.2015 р.